

ТАКТИКА І СТРАТЕГІЯ ВЕДЕННЯ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ: МЕТОДОЛОГІЯ ПЛАНУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ НАТО

TACTICS AND STRATEGY OF MODERN WARFARE: NATO'S METHODOLOGY FOR PLANNING OPERATIONS

Стаття присвячена дослідженню методології комплексного оперативного планування НАТО з акцентом на їх критично важливу роль у забезпеченні тактичного і стратегічного узгодження в сучасній війні. У дослідженні проаналізовано взаємопов'язані документи, які регулюють процеси планування в НАТО, такі як AJP-01, AJP-3.0, AJP-5 та Директива комплексного оперативного планування COPD. Було підкреслено, як ці документи дозволяють країнам-членам узгоджувати політичні цілі з військовими можливостями, забезпечуючи оперативну сумісність і адаптивність.

Розглянуто динаміку розвитку сучасних конфліктних середовищ, де технологічний прогрес і нетрадиційні методи ведення війни переосмислюють оперативні потреби. Дослідження зосереджене на взаємодії між стратегічним керівництвом і тактичним виконанням, з акцентом на інтеграції кіберпотужностей, обміні розвіданими в реальному часі і космічній розвідці. Аналіз показав, що стандартизовані методології НАТО забезпечують надійну основу для розв'язання цих завдань за допомогою безперервного оцінювання і зворотного зв'язку, що дає змогу в реальному часі пристосовуватись до швидко мінливих умов на полі бою і в геополітичному ландшафті.

Виокремлено важливість доктринальних засад НАТО для зміцнення згуртованості коаліції і оперативної готовності. Дослідження продемонструвало, що процеси планування в Альянсі, засновані на спільних принципах і уніфікованих каналах комунікації, зменшують можливість непорозумінь і забезпечують скоординоване реагування на складні кризи. Адаптивність оперативного планування НАТО була додатково підтверджена її здатністю враховувати уроки, отримані під час історичних місій, і застосовувати їх до сучасних сценаріїв безпеки, в тому числі до миротворчих операцій, морської безпеки і зусиль з врегулювання кризових ситуацій.

Окремої уваги заслуговує необхідність узгодження стратегії з тактичною реалізацією в багатонаціональній оборонній співпраці. У дослідженні зроблено висновок, що доктрини планування НАТО не лише посилюють спроможність Альянсу до колективної безпеки, але й слугують моделлю для інтеграції передових технологій і синхронізації доктрин. Було показано, що такий підхід посилює стримування потенційних супротивників і забезпечує успішне проведення різноманітних військових операцій, від конфліктів високої інтенсивності до гуманітарних місій, зміцнюючи стратегічну стабільність крайніх членів у все більш нестабільному глобальному безпековому середовищі.

Ключові слова: тактика, стратегія, сучасна війна, методологія планування опе-

рацій, НАТО, операційна доктрина, гібридні загрози, асиметричні конфлікти, кібербезпека, колективна безпека.

The article examines NATO's integrated operational planning methodologies with a focus on their critical role in ensuring tactical and strategic coherence in modern warfare. The study analyses the interrelated documents that govern NATO's planning processes, such as AJP-01, AJP-3.0, AJP-5 and the COPD Integrated Operational Planning Directive. It was highlighted how these documents allow member states to align political objectives with military capabilities, ensuring interoperability and adaptability.

The dynamics of modern conflict environments, where technological advances and unconventional warfare redefine operational needs, are considered. The study focuses on the interaction between strategic guidance and tactical execution, with an emphasis on the integration of cyber capabilities, real-time intelligence sharing and space intelligence. The analysis shows that NATO's standardised methodologies provide a sound basis for addressing these challenges through continuous assessment and feedback, enabling real-time adaptation to rapidly changing conditions on the battlefield and in the geopolitical landscape.

The importance of NATO's doctrinal framework for strengthening coalition cohesion and operational readiness is highlighted. The study demonstrated that the Alliance's planning processes, based on common principles and unified communication channels, reduce the possibility of misunderstandings and ensure a coordinated response to complex crises. The adaptability of NATO's operational planning has been further demonstrated by its ability to take lessons learned from historical missions and apply them to contemporary security scenarios, including peacekeeping operations, maritime security and crisis management efforts.

Special attention should be paid to the need to align strategy with tactical implementation in multinational defence cooperation. The study concludes that NATO's planning doctrines not only enhance the Alliance's collective security capabilities, but also serve as a model for the integration of advanced technologies and synchronisation of doctrines. It has been shown that this approach enhances the deterrence of potential adversaries and ensures the successful conduct of various military operations, from high-intensity conflicts to humanitarian missions, strengthening the strategic stability of member states in an increasingly unstable global security environment.

Key words: tactics, strategy, modern warfare, operations planning methodology, NATO, operational doctrine, hybrid threats, asymmetric conflicts, cybersecurity, collective security.

УДК 351.74

DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.41.40>

Омаров Азад Енвер огли,
д. наук з держ. упр., доцент,
професор кафедри національної безпеки,
Інститут безпеки ПрАТ
«Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID ID: 0000-0002-3959-7903

Качмар Б.М.,
к. юрид. н.,
доцент кафедри управління
фінансово-економічною безпекою,
Інститут безпеки ПрАТ «Вищий
навчальний заклад «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»
ORCID ID: 0009-0004-0287-6994

Актуальність теми дослідження.

Оскільки сучасні конфлікти виходять за межі звичайних полів бою в кібернетичну і космічну сфери, а супротивники застосовують гібридну тактику, яка поєднує звичайні, нерегулярні і асиметричні методи, існує нагальна потреба в розумінні стратегічних і тактичних рамок, якими керуються багатонаціональні сили з комплексним підходом і стандартизованою доктриною, що забезпечує важливий шаблон того, як передові збройні сили планують, координують і виконують складні операції. Тема дослідження є важливою та актуальною на сьогоднішній день, оскільки загрози глобальній безпеці швидко змінюються, а НАТО виступає невід'ємною частиною системи колективної оборони та управління кризовими ситуаціями.

Вивчення оперативного планування НАТО підкреслює важливість оперативної сумісності, інтеграції об'єднаних сил і надійних командних структур, які є необхідними для ефективної багатонаціональної взаємодії. Розуміння цих елементів важливе не лише для політиків і військових керівників, а й для науковців і практиків, які аналізують динаміку глобальної безпеки.

Дослідження в даній сфері сприяють розвитку більш гнучких, згуртованих і стійких збройних сил, здатних реагувати на кризи, починаючи від бойових дій високої інтенсивності і закінчуючи миротворчими і гуманітарними місіями. Оскільки міжнародні відносини стають дедалі складнішими і технологічнішими, увага до структур НАТО дає важливі уроки для забезпечення колективної безпеки, захисту суверенітету країн-членів і підтримання стабільності в умовах нестабільного геополітичного ландшафту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом значна увага у наукових дослідженнях приділяється вивченню сучасних підходів до тактики та стратегії ведення військових операцій, зокрема в контексті діяльності НАТО. Дослідження спрямовані на аналіз інтеграції технологій, адаптації до гібридних загроз і покращення багатонаціональної співпраці (Саганюк Ф. В., Наливайко А. Д., Пушняков А. С., Мудрак Ю. М., Зайцев Д. В., Наконечний А. П., Пахарев С. О., Луценко І. О., Добровольський В. Б., Семененко В. М., Антоненко С. І., Іващенко А. М., Мехдізаде Ф., Писаренко Т. В.). Зокрема, у працях зосереджено увагу на стандартизованих документах, таких як AJP-01, AJP-3.0 та AJP-5, які визначають принципи планування та виконання операцій в рамках Альянсу.

Метою дослідження є вивчення того, як стандартизована методологія планування

НАТО формує і впроваджує сучасну тактику і стратегію ведення війни, забезпечуючи таким чином оперативну сумісність і згуртованість між країнами-членами в складних оперативних контекстах.

Основний зміст дослідження. У сфері сучасної війни стратегія і тактика мають відмінні, але взаємопов'язані характеристики, які визначають результати сучасних конфліктів, враховуючи складність технологій, вплив Медіа і швидке поширення інформації в різних сферах, в тому числі на суші, морі, в повітрі, кіберпросторі і космічних засобах. Стратегію можна описати як всеохоплюючий план, що узгоджує політичні цілі з організованим застосуванням військової сили і виходить далеко за межі безпосередніх умов одного поля бою, інтегруючи розподіл ресурсів, розбудову альянсів і всеохоплюючі цілі війни в ширшому дипломатичному контексті. Така довгострокова перспектива вимагає від тих, хто приймає рішення, балансувати між національними інтересами і наявними засобами, що призводить до безперервного процесу вдосконалення і рекалібрування у відповідь на зовнішні події, такі як зміна світової громадської думки, еволюція партнерств або поява проривних технологій. Тактика, навпаки, зосереджена на локальному виконанні завдань, що включає маневри, позиціонування і швидке використання оперативної обстановки, а також логістичне забезпечення, виявлення цілей і захист сил [1]. Взаємозв'язок між стратегічними намірами і тактичними діями стає все більш очевидним, коли локальні перемоги мають непропорційний вплив на більш широкі цілі, особливо в умовах, коли соціальні мережі або електронне спостереження можуть швидко посилити події на полі бою, спричиняючи значні політичні і суспільні наслідки.

Стратегічні принципи часто визначаються бажанням зберегти національну владу, стримати агресію або сприяти стабільності, в той час як тактичні міркування стосуються вогневої потужності, мобільності військ і добре скоординованого застосування комбінованих озброєнь для досягнення оперативного домінування. Сучасні театри конфліктів, що характеризуються повстанцями і нерегулярними супротивниками, які діють в густонаселених або політично нестабільних регіонах, підкреслюють необхідність ретельної синхронізації стратегії і тактики, зважаючи на те, що дрібні тактичні прорахунки можуть підірвати довгострокові цілі [2]. Одним з відомих альянсів, який підтримує надійні рамки для узгодження цих різних, але взаємопов'язаних аспектів, є НАТО, який наголошує на оперативній суміс-

ності і доктринальному консенсусі між своїми країнами-членами. Стратегічне керівництво, як правило, наголошує на стримуванні, колективній безпеці і розвитку єдиних оборонних позицій, в той час як директиви тактичного рівня зосереджені на спільних операціях, інтеграції коаліційних сил і мінімізації як дружніх втрат, так і супутніх збитків [3]. Конкретне відображення цієї синергії можна спостерігати, коли війська різних країн діють пліч-о-пліч, долаючи технологічні розриви і різні бойові традиції задля досягнення єдності зусиль в рамках спільної оперативної доктрини.

Особливої цінності досвід НАТО набуває в контексті експедиційних місій, де багаторівневі методології планування мають вирішальне значення для узгодження стратегічних цілей з реаліями мінливих і непередбачуваних умов ведення бойових дій. Гібридні загрози, що включають як звичайні, так і нестандартні методи, становлять виклик, який змушує такі організації, як НАТО, розширювати свої доктринальні підходи, додаючи до свого стратегічного інструментарію кіберзахист, контрзаходи протидії дезінформації і посилення цивільно-військового співробітництва. Третє призначення НАТО стосується механізмів колективної оборони, які вимагають синхронізації національних силових структур і можливостей для протистояння супротивникам, які використовують нові технології або проводять підривно діяльність, що розмиває межі між відкритим конфліктом і суперництвом у мирний час [4]. Масштабні навчання за участю країн-партнерів також відображають намагання забезпечити відповідність тактичних адаптацій стратегічним цілям, оскільки обмін інформацією в режимі реального часу і мережеві операції можуть перетворити локальні сутички на події зі значними наслідками на вищих рівнях командування.

Зближення стратегії і тактики ще більше демонструє здатність місцевих командирів приймати рішення, які мають негайні політичні наслідки, завдяки невинній увазі міжнародних ЗМІ і миттєвому поширенню зображень з поля бою. Політики, які контролюють конфлікт, повинні визнати, що стратегічні імперативи, такі як захист населених пунктів або пом'якшення гуманітарних криз, не можуть бути досягнуті без ретельного тактичного планування, яке врівноважує летальність з точністю і пропорційністю.

Колективні зусилля, що здійснюються в рамках НАТО, також підкреслюють відданість ітеративному навчанню, що проявляється в аналізі результатів операцій, оновленні доктрини і постійному розвитку спеціалізова-

них сил і засобів, які протидіють кібератакам і психологічним операціям. Четверта згадка про НАТО стає центральною при аналізі того, як члени Альянсу адаптували свої підходи до регіональних криз, витягуючи уроки з комплексних інтервенцій, що поєднують традиційні елементи з розбудовою потенціалу місцевих органів влади.

Еволюція підкреслює необхідність розглядати стратегію не просто як абстрактний план, а як динамічну оркестровку усіх наявних інструментів, забезпечуючи при цьому чутливість тактики до культурних, політичних і гуманітарних чинників. Останньою інстанцією, де проявляється вплив НАТО, є передові війська, чия тактична готовність і обізнаність із ситуацією підживлюють ширші стратегічні позиції стримування, стримуючи потенційних супротивників переконливою демонстрацією єдності і готовності [5]. Зрештою, складний взаємозв'язок між стратегією і тактикою в сучасну епоху підкреслює важливість надійних структур командування і управління, гнучкості у реагуванні на умови, що швидко змінюються, і чіткості у формулюванні політичних цілей для того, щоб чітко проведення операцій на місцях залишалось синхронізованим з головними цілями конфлікту або кампанії.

Методології планування складних операцій в рамках сучасної колективної оборони спираються на цілісні доктринальні засади, покликані гармонізувати стратегічне бачення, оперативну імплементацію і тактичне виконання. Однією з відомих систем такого роду є Організація Північноатлантичного договору, яка пропонує взаємопов'язаний набір керівних документів, що об'єднують багатонаціональні сили за допомогою спільних процедур і стандартизованої термінології. Перший документ під назвою «Об'єднана доктрина Альянсу» AJP-01 [6] забезпечує всеосяжну основу для формулювання всеосяжних принципів і цілей, формуючи мислення, яке підпорядковує кожен контингент-учасник інтегрованої стратегії. Інший важливий документ під назвою «Об'єднана доктрина ОЗС НАТО з проведення операцій» AJP-3.0 [7] уточнює оперативні директиви і встановлює принципи спільних дій, гарантуючи, що компоненти сил різних країн демонструють оперативну сумісність і скоординованість дій на кожному рівні взаємодії. Ще один ресурс під назвою «Об'єднана доктрина планування на оперативному рівні» AJP-5 [8] передбачає методи побудови і вдосконалення оперативних планів, визначаючи чіткий шлях для осіб, які приймають рішення, до перетворення політичних імперативів на реальні плани розгортання, пересування і

забезпечення сил. Останній компонент, відомий як Директива з комплексного планування операцій COPD [9], формулює поглиблену структуру, яка поєднує стратегічний нагляд з детальними оперативними процедурами, що дозволяє планувальникам включити оцінки розвідки, логістичні міркування, відносини між командуванням і правові обмеження в єдину цілісну директиву.

Згадана вище організація покладається на ретельно структурований процес оперативного планування, який допомагає політичному і військовому керівництву трансформувати стратегічні настанови у плани, які можна виконати. Послідовність починається з етапу ініціації, під час якого політичні директиви або рішення стратегічного рівня запускають ретельну оцінку середовища, що призводить до початкової підготовки розвідданих, необхідних для контекстуалізації подальших дій. Після цього відбувається аналіз місії, який є критично важливим етапом, що аналізує ситуацію в цілому, визначає потенційні небезпеки, уточнює наявність сил і засобів, викристалізовує наміри командира і ключові завдання. Творчий сегмент розробки плану дій є ще одним важливим елементом, оскільки планувальники пропонують кілька життєздатних підходів, що відповідають загальним цілям, беручи до уваги зобов'язання альянсу, логістичну доцільність, правові норми і ймовірну диспозицію як дружніх, так і ворожих сил. Невід'ємним компонентом цього етапу є ретельний аналіз ресурсів, необхідних для підтримки операцій на мінливих театрах, у поєднанні з координацією механізмів підтримки коаліції.

Після того, як розроблено низку потенційних рішень, проводиться аналіз способів дій і військові ігри для моделювання кожного варіанту з урахуванням очікуваних викликів, виявлення сильних сторін, недоліків і потенційних наслідків як у політичному, так і у військовому плані. Результати оцінки цієї процедури потім синтезуються в ході порівняння варіантів дій, в результаті чого формується рекомендований варіант, що ґрунтується на таких критеріях, як прийнятність, придатність, здійсненність і толерантність до ризику. Політична влада повинна в кінцевому підсумку схвалити найкраще рішення, особливо коли наслідки виходять за межі військової сфери і перетинаються з дипломатичними міркуваннями або гуманітарними проблемами. Після цього розробляється концепція операції CONOPS, яка окреслює загальний підхід, а потім повністю сформульований оперативний план OPLAN, що містить детальні додатки про структуру командування і управління, логістичні

трубопроводи, правила ведення бою і механізми координації між різними родами військ і сил.

Після доопрацювання і затвердження плану виконання, моніторинг і оцінка стають безперервними процесами, які дозволяють командирам адаптуватися до мінливих обставин, несподіваних стратегій супротивника або політичних цілей, що змінюються. Технологічні інновації, такі як обмін розвідданими в режимі реального часу, космічна розвідка і кібернетичні можливості посилюють цю здатність до адаптації, але також вимагають гнучких процесів, здатних до швидкого переналаштування. Трансатлантичні партнери, об'єднані під однією парасолькою, застосовують ці принципи в широкому спектрі завдань, чи то в сценаріях конфліктів високої інтенсивності, чи то в операціях із забезпечення безпеки на морі, чи то в операціях з врегулювання криз у мирний час. НАТО стосується важливості забезпечення того, щоб країни-учасниці розмовляли спільною доктринальною мовою, тим самим мінімізуючи непорозуміння і сприяючи узгодженим діям у сценаріях, що вимагають багатонаціональної співпраці [10]. Об'єднуючи аналіз місії, вибір курсу дій і синхронізоване виконання в безперервний ланцюг прийняття рішень, цей підхід поєднує політичні прагнення з реаліями на місцях. Пов'язування всієї методології з ширшою стратегічною метою збереження стабільності, стримування агресії і врегулювання криз за допомогою колективної оборони, водночас враховуючи національні застереження і правові обмеження, які можуть вплинути на надання сил і засобів та правила застосування сили.

Уніфіковані рамки планування, засновані на AJP-01, AJP-3.0, AJP-5 і COPD, накладають дисципліну на виконання місії шляхом уточнення ролей, обов'язків і процесів, за допомогою яких допрацьовані стратегії перетворюються на практичні директиви. Взаємопов'язана система послань наголошує на прийнятті рішень на основі розвідданих, надійній оперативній сумісності і послідовній переоцінці припущень щоразу, коли індикатори вказують на зміни в оперативному середовищі. Останнє послання на НАТО підкреслює довговічність і всеосяжність цієї методології, яка була випробувана на різних театрах бойових дій, де швидке стратегічне керівництво в поєднанні з ретельним оперативним плануванням дає результати, які відображають колективну готовність, ефективну координацію між різними національними контингентами і узгодженість військових дій з ширшими цілями міжнародної стабільності і миру.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розглянута тематика демонструє надзвичайну важливість розуміння сучасних принципів тактики й стратегії ведення бойових дій, особливо з огляду на виклики, що постають перед державами-членами НАТО та їхніми партнерами. Результати аналізу методології планування операцій засвідчили, що успішне поєднання стратегічних цілей із тактичними діями вимагає не лише глибоких знань доктринальних засад, а й значного рівня міждержавної координації. Скоординовані зусилля різних видів збройних сил, логістичних і розвідувальних підрозділів, а також здатність до швидкого адаптування стають основоположними чинниками ефективної колективної оборони та проєкції сили в сучасних конфліктах.

Методологія планування операцій, що застосовується в межах Альянсу, засвідчує здатність узгоджувати багаторівневі цілі та забезпечувати гнучкість процесу прийняття рішень. Зокрема, послідовність фаз ініціації, аналізу завдань, розробки та порівняння варіантів дій, ухвалення рішення, деталізації плану й реалізації операції створює цілісну систему, спрямовану на ефективне використання наявних ресурсів, а також на адаптацію до мінливих умов середовища безпеки. Важливо зауважити, що така система приділяє значну увагу оцінці ризиків і пошуку балансу між оперативною результативністю та прийнятним рівнем втрат чи негативних побічних ефектів.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі технологічних чинників, що впливають на стандартизовані процедури планування: застосування штучного інтелекту, безпілотних систем різного базування й автономних кіберзасобів оборони. Значний інтерес становить дослідження механізмів оцінки ефективності операцій в умовах інформаційного домінування противника та масованого поширення пропаганди в мережевому середовищі. Подальша увага має бути приділена розробленню моделей управління, здатних враховувати багатомірність сучасних конфліктів, включно з роллю неурядових організацій і місцевих громад у відновленні та стабілізації регіонів, що постраждали від воєнних дій. Крім цього, рекомендовано дослідити питання формування спільного ситуаційного

розуміння серед країн-партнерів, аби прискорити обмін критичною інформацією та підвищити рівень оперативної сумісності у довгостроковій перспективі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Саганюк Ф. В., Наливайко А. Д., Пушняков А. С., Мудрак Ю. М. Підходи до визначення стратегічних цілей розвитку військ (сил) для формування Стратегічного оборонного бюлетеня України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень*. 2019. № 3 (67). С. 6–8. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/196765>.
2. Військова розвідка : навчальний посібник. упорядники : Д. В. Зайцев, А. П. Наконечний, С. О. Пахарев, І. О. Луценко ; за ред. В. Б. Добровольського. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. 335 с.
3. Семененко В. М., Антоненко С. І. Аналіз основ стратегічного керівництва Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень*. 2017. № 3 (61). С. 11–17. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/124040/118595>
4. Іващенко А. М. Об'єднання і спільне використання оборонних можливостей країн Європейського Союзу для реагування на гібридні загрози. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень*. 2016. № 1 (56). С. 130–134. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/128063/122935>
5. Мехдізаде Ф. Вплив НАТО на стан і перспективи розвитку середовища безпеки. *Політичний менеджмент*. 2010. № 1 с. 140-146 URL:
6. Allied Joint Doctrine (AJP-01). (2022). *NATO Standardization Office*. URL: <https://www.cimic-coe.org/resources/external-publications/ajp-01-edf-v1-f.pdf>
7. Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations (AJP-3.0). (2019). *NATO Standardization Office*. URL: https://www.coemed.org/files/stanags/01_AJP/AJP-3_EDC_V1_E_2490.pdf
8. Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations (AJP-5). (2019). *NATO Standardization Office*. URL: https://www.coemed.org/files/stanags/01_AJP/AJP-5_EDA_V2_E_2526.pdf
9. NATO Comprehensive Operations Planning Directive. (2010) *Supreme headquarters allied power Europe Belgium*. URL: <https://info.publicintellgence.net/NATO-COPD.pdf>
10. Писаренко Т.В. Аналіз світових технологічних трендів у військовій сфері: монографія. *ДНУ «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації»* К.: УкрІНТЕІ, 2021. 110 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/innovatsii-transfer-ehnologiy/2021/09/30/Analiz.svit.tekhn.trend.viysk.sferi-2021.30.09.pdf>